

Функціонування та розвиток механізмів державного управління
УДК 351.37.07

Грабовенко Наталія Валеріївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна академія управління персоналом*

Грабовенко Наталья Валериевна

*кандидат педагогических наук, доцент,
профессор кафедры публичного администрирования
Межрегиональная академия управления персоналом*

Hrabovenko Natalia

*Candidate of Pedagogic Sciences, Docent,
Professor of the Department of Public Administration
Interregional Academy of Personnel Management*

**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ**

**ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ**

**PROBLEMS OF QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION IN
UKRAINE**

Анотація. В статті визначено, що система освіти залежить від виваженої освітньої політики, компетентності державних рішень та правильно розставлених акцентів у визначенні стратегічних пріоритетів. Досягнення нової якості та розвитку вітчизняної освітньої системи неможливе без значущих змін у системі, процесах, механізмах державного управління освітою. Встановлено, що якість вищої освіти по-різному сприймається різними суб'єктами освітнього процесу. Щодо студентів,

це, перш за все, знання, вміння та практичні навички, необхідні для успішного працевлаштування і кар'єрного зростання. Якщо мова йде про роботодавця, то вони асоціюють якісну освіту з підготовкою фахівців, які володіють необхідними компетенціями та здатністю адаптуватися до динамічно мінливих умов виробництва. Наголошено, що гарантія якості повинна забезпечити таке освітнє середовище, в якому зміст програм, освітні можливості і засоби відповідають меті. Проте існує ціла низка проблем забезпечення якості вищої освіти в Україні. Розкрито основні проблеми в забезпеченні якості вищої освіти, а також якості підготовки фахівців в ЗВО України. Серед них виділено: систематичне недофінансування системи вищої освіти; невідповідність рівня підготовки абітурієнтів до вимог закладів вищої освіти; відставання української вищої школи від ряду світових і загальноєвропейських тенденцій у розвитку вищої освіти і вдосконаленні його якості; проблема працевлаштування випускників, тощо. Доведено, що незважаючи на низку регулюючих нормативних актів, спеціально створених органів, все одно є проблеми, які дещо знижують показники якості вищої освіти. Очікувана якість освіти формується під впливом сукупності умов та факторів, які висвітлювати методологічні, теоретичні та практичні аспекти управління освітою. Огляд проблем показує, що шлях до якісної вищої освіти лежить через її визначення правильних стандартів, достатній ресурсній базі, високій кваліфікації персоналу, правильної структурної організації та ефективного управління. Однією з умов підвищення якості вищої освіти є посилення відповідальності університетів за результати своєї діяльності шляхом розширення демократичного принципу їх функціонування та поглиблення автономії.

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, проблеми забезпечення якості вищої освіти.

Аннотация. В статье определено, что система образования зависит от взвешенной образовательной политики, компетентности государственных решений и правильно расставленных акцентов в определении стратегических приоритетов. Достижение нового качества и развития отечественной образовательной системы невозможно без значимых изменений в системе, процессах, механизмах государственного управления образованием. Установлено, что качество высшего образования по-разному воспринимается разными субъектами образовательного процесса. В отношении студентов, это, прежде всего, знания, умения и практические навыки, необходимые для успешного трудоустройства и карьерного роста. Если речь идет о работе, то они ассоциируют качественное образование с подготовкой специалистов, обладающих необходимыми компетенциями и способностью адаптироваться к динамично меняющимся условиям производства. Отмечено, что гарантия качества должна обеспечить такую образовательную среду, в которой содержание программ, образовательные возможности и средства соответствуют цели. Однако существует целый ряд проблем обеспечения качества высшего образования в Украине. Раскрыты основные проблемы в обеспечении качества высшего образования, а также качества подготовки специалистов в вузах Украины. Среди них выделены: систематическое недофинансирование системы высшего образования; несоответствие уровня подготовки абитуриентов с требованиями высших учебных заведений; отставание украинской высшей школы от ряда мировых и общеевропейских тенденций в развитии высшего образования и совершенствовании его качества; проблема трудоустройства выпускников и другое. Доказано, что несмотря на ряд регулирующих нормативных актов, специально созданных государственных органов, все равно есть проблемы, которые значительно снижают показатели

качества высшего образования. Необходимое качество образования формируется под влиянием совокупности условий и факторов, включает методологические, теоретические и практические аспекты управления образованием. Обзор проблем показывает, что путь к качественному высшему образованию лежит через определение его правильных стандартов, достаточную ресурсную базу, высокую квалификацию персонала, правильную структурную организацию и эффективное управление. Одним из условий повышения качества высшего образования является усиление ответственности университетов за результаты своей деятельности путем расширения демократического принципа их функционирования и углубления автономии.

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, проблемы обеспечения качества высшего образования.

Summary. The article defines that the education system depends on a balanced educational policy, competence of state decisions and correctly placed accents in determining strategic priorities. Achieving a new quality and development of the domestic educational system is impossible without significant changes in the system, processes, mechanisms of public education management.

It is established that the quality of higher education is perceived differently by different subjects of the educational process. For students, it is, above all, the knowledge, skills and practical skills necessary for successful employment and career growth. When it comes to the employer, they associate quality education with the training of professionals who have the necessary competencies and are able to adapt to dynamically changing production conditions. It is emphasized that quality assurance should provide an educational environment in which the content of programs, educational opportunities and tools meet the goal. However, there are a number of problems

in ensuring the quality of higher education in Ukraine. The main problems in ensuring the quality of higher education, as well as the quality of training in the Free Economic Zone of Ukraine are revealed. Among them are: systematic underfunding of the higher education system; inconsistency of the level of preparation of entrants to the requirements of higher education institutions; lag of Ukrainian higher education from a number of world and European trends in the development of higher education and improving its quality; the problem of employment of graduates, etc.

It is proved that despite a number of regulatory regulations, specially created bodies, there are still problems that somewhat reduce the quality of higher education. The expected quality of education is formed under the influence of a set of conditions and factors that cover the methodological, theoretical and practical aspects of education management. The review of the problems shows that the way to quality higher education lies through its definition of the right standards, sufficient resource base, highly qualified staff, proper structural organization and effective management. One of the conditions for improving the quality of higher education is to strengthen the responsibility of universities for the results of their activities by expanding the democratic principle of their functioning and deepening autonomy.

Key words: *higher education, quality of higher education, problems of quality assurance of higher education.*

Постановка проблеми. Вища освіта сьогодення розвивається в умовах жорсткої конкуренції. Професійне та ефективне позиціонування діяльності – найважливіший фактор успіху на ринку. Якість освіти є визначальною позицією в конкурентній боротьбі вітчизняних із зарубіжними закладами вищої освіти (далі – ЗВО).

ЗВО мають особливу значущість, оскільки безпосередньо готують кадрів для роботи в різних галузях народного господарства. Освіта є одним

із найважливіших факторів формування конкурентоспроможності, національної безпеки держави та сталого розвитку суспільства. Проте в освітній системі виникла велика кількість проблем, які знижують престиж та якість надання освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми забезпечення якості вищої освіти, а також визначенню її результативності присвятили праці такі вчені як: В. Андрущенко, Л. Віткін, Д. Дзвінчук, С. Домбровська, М. Згуровський, А. Кайдалова, Т. Лукіна, І. Мусієнко, С. Ніколаєнко, В. Огнев'юк, Дж. Парусінські, С. Прилипко, І. Семенець-Орлова, І. Чміль, Р. Бичківський, М. Шаповал, Н. Щипачова та ін.

Мета статті полягає у визначенні та аналізі основних проблем забезпечення якості вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. На думку І. Семенець-Орлової, освіта як суспільне благо має державотворчу функцію. Авторка наголошує, що система освіти залежить від виваженої освітньої політики, компетентності державних рішень та правильно розставлених акцентів у визначенні стратегічних пріоритетів. Досягнення нової якості та розвитку вітчизняної освітньої системи неможливе без значущих змін у системі, процесах, механізмах державного управління освітою. Комплексна освітня реформа втілюється на рівні конкретних закладів та установ освіти і потребує як організаційної, так і індивідуальної готовності до впровадження нового [2, 3].

Дослідники, які займаються проблемами вищої освіти, стверджують, що поняття "якість вищої освіти" характеризується такими складовими як [1; 4-8]:

– *багатоаспектність* – якість кінцевого результату вищої освіти, зокрема, навчання та виховання, придбання відповідних універсальних і професійних компетенцій, а також якість потенціалу ЗВО;

– *багатосуб'єктність* – різні очікування якості вищої освіти у студентів, випускників, їх батьків, роботодавців, держави та суспільства в цілому;

– *невизначеність в оцінках* – складається з сукупності поточних, тактичних і стратегічних аспектів якості вищої освіти, які в різний час одними і тими ж суб'єктами сприймаються по-різному;

– *інваріантність і варіативність* – серед безлічі різних якостей освітніх систем, ЗВО і підготовлених фахівців виділяються “загальні якості” для всіх випускників кожного рівня освіти та кожного напрямку підготовки, а також “специфічні якості” для певної множини освітніх систем, ЗВО та їх випускників.

Варто наголосити, що якість вищої освіти по-різному сприймається різними суб'єктами освітнього процесу. Щодо студентів, це, перш за все, знання, вміння та практичні навички, необхідні для успішного працевлаштування і кар'єрного зростання. Якщо мова йде про роботодавця, то вони асоціюють якісну освіту з підготовкою фахівців, які володіють необхідними компетенціями та здатні адаптуватися до динамічно мінливих умов виробництва.

Міністерством освіти та науки України “якість вищої освіти” розглядається як бездоганність в контексті відповідності вимогам державних освітніх стандартів, законодавства в сфері освіти і критеріям акредитації. Національні системи вищої освіти не можуть розвиватися поза глобальних процесів, тенденцій та запитів світового ринку праці. Вирішуючи питання реформування і розвитку ЗВО не можна виходити з критеріїв національного рівня.

Варто наголосити, що розробка стратегії розвитку ЗВО на сучасному етапі вимагає глибокого аналізу процесів, що протікають в системі вищої освіти, як на національному, так і на міжнародному рівні.

У "Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти" наголошено, що зацікавлені сторони "надають пріоритет різним цілям, можуть по-різному ставитися до якості у вищій освіті, і забезпечення цього процесу повинно враховувати різноманітні погляди" [8]. Звідси якість вищої освіти розуміємо як "результат взаємодії між викладачами, студентами та освітнім середовищем закладу", що досягається за умови, якщо "зміст програм, навчальні можливості та ресурсне забезпечення відповідають цій меті".

Отже, це основний рівень надання освітніх послуг, який характеризується численними аспектами і в значній мірі залежать від контекстуальних рамок даної системи, інституціональних завдань або умов і норм в даній галузі. Поняття "якість" охоплює всі основні функції, напрямки та механізми діяльності системи вищої освіти: якість викладання, підготовку досліджень, рівень знань, вмінь та навичок випускників та ін. [9].

Слід наголосити, що в Україні створено систему забезпечення якості вищої освіти, яка згідно Закону України "Про вищу освіту" складається із наступних складових:

- забезпечення якістю освітньої діяльності;
- зовнішній контроль якості освітньої діяльності;
- забезпечення якості діяльності НАЗЯВО та незалежних установ з оцінки та забезпечення якості вищої освіти [6].

Система внутрішнього забезпечення якості за поданням ЗВО оцінюється НАЗЯВО або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти [6].

Якість є, головним чином, результатом взаємодії між викладачами, студентами та освітнім середовищем закладу освіти. Гарантія якості повинна забезпечити таке освітнє середовище, в якому зміст програм,

освітні можливості і засоби відповідають меті. Доступ до якісної освіти є невід'ємним правом кожної людини. Проте існує ціла низка проблем забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Основними причинами проблем в забезпеченні якості вищої освіти, а також якості підготовки фахівців в ЗВО України, на наш погляд, є такі:

- систематичне недофінансування системи вищої освіти;
- невідповідність рівня підготовки абітурієнтів до вимог ЗВО;
- відставання української вищої школи від ряду світових і загальноєвропейських тенденцій у розвитку вищої освіти і вдосконаленні його якості;
- неадекватність сформованих механізмів розвитку та оновлення вищої освіти новим соціально-економічним умовам функціонування вищої школи;
- слабе оновлення і інтенсивне старіння професорсько-викладацького складу вищої школи;
- проблема працевлаштування випускників;
- корупція в системі освіти;
- скорочення обсягів науково-дослідних робіт у закладах вищої освіти тощо.

Розглянемо більш детально деякі з цих проблем.

Однією з основних проблем є недофінансування системи вищої освіти. В Законі України "Про освіту" та змінах до нього вказано, що система освіти в нашій країні є єдиним комплексом, послідовно пов'язаних між собою ланок виховання і навчання: дошкільне виховання, загальна середня освіта, позашкільне виховання, професійно-технічне навчання, середня спеціальна і вища освіта [5].

Тому на розвиток системи вищої освіти в Україні хоч і спрямовуються значні матеріальні й фінансові ресурси, проте у структурі

видатків на освіту у зведеному бюджеті країни найбільшу частку становлять видатки на загальну середню освіту. Отже, фінансування освіти за рахунок державного бюджету буде тільки тоді ефективним, коли кошти, призначені державою на фінансування освіти, будуть виділятися в достатніх обсягах і на стабільній, об'єктивній та пропорційній основі. І навіть у цьому випадку система централізованого фінансування має доповнюватися громадським контролем за використанням ресурсів та якістю надання послуг на місцевому рівні.

Наступною, на наш погляд, проблемою є невідповідність рівня підготовки абітурієнтів до вступних вимог ЗВО. Значна кількість випускників закладів середньої освіти (далі – ЗСО) за рівнем підготовки не відповідають вимогам до абітурієнтів ЗВО.

Нарешті, перейдемо до проблеми організації навчальної діяльності студентів у ЗВО, адекватної сучасним вимогам підготовки фахівців. Так склалося у вищій школі, що співвідношення аудиторної та самостійної роботи студентів переважає на користь першої, а це в свою чергу посилює все більші протиріччя з сучасними вимогами до якості підготовки фахівців. В багатьох освітніх закладах не створені сучасні умови для самостійної роботи студентів, включаючи забезпеченість навчальною літературою, доступ до Інтернету, тощо. Деякі ЗВО не організовують вільний доступ студентів до інформації про вимоги до якості їх підготовки, немає спеціальних видань, що полегшують трансляцію цих вимог, не розвинені комп'ютерні оціночні і навчальні засоби.

Далі, розглянемо таку проблему як взаємодія ЗВО з випускниками, а саме проблема їх працевлаштування. Велика кількість молоді після завершення навчання ЗВО працює не за спеціальністю або перебуває на біржі праці. Це пояснюється тим, що освітні програми не відповідають сучасним вимогам. Тому в цьому контексті слід активно взаємодіяти з бізнес-структурами: створювати спільні проекти, визначати пріоритетні

кадрові потреби і готувати сучасні освітні комплекти відповідно до вимог ринку, тощо [7].

Щодо проблеми відповідності управлінської культури в ЗВО вимогам міжнародних стандартів ISO, тут можемо наголосити, що в більшості закладів освіти, включаючи її нормативне оснащення не відповідає сучасним міжнародним вимогам стандартів цієї серії.

Варто зупинитись на ще одній проблемі у сфері освіти як корупція. Значно скоротилась кількість студентів, які навчаються за рахунок коштів державного бюджету, обмежена кількість місць на бюджетну форму навчання насамперед за престижними спеціальностями або в рейтингових ЗВО, відсутність поваги до викладацької роботи з боку студентів, замовчування випадків давання і вимагання грошової чи іншої матеріальної винагороди – це та багато іншого породжує корупцію. Як наслідок слабка підготовка абітурієнтів, знецінення освітнього та культурного середовища ЗВО, недостатня мотивація студентів і одночасно зниження вимог до них, збільшення навантаження на педагогів та ін.

Таким чином, саме розширення доступності освіти тісно пов'язано з необхідністю забезпечення його якості. Зростання кількості студентів, інтернаціоналізація освіти, визнання того факту, що вища освіта та рівень компетенцій випускників є необхідними чинниками для економічних, політичних і соціальних успіхів економіки, що змушує ЗВО особливу увагу приділяти питанням якості.

Отже, вища професійна освіта в Україні стоїть перед дуже складними завданнями. Тільки надаючи високоякісні освітні послуги, можна бути впевненим у якості вищої освіти.

Висновок. Вивчення аспекту запровадження якісної освіти в Україні дозволило зробити висновок, що незважаючи на низку регулюючих нормативних актів, спеціально створених органів, все одно є проблеми, які знижують показники якості вищої освіти. Методологічна

основа побудови системи якості вищої освіти – це системний підхід до вирішення цього питання, тобто концепція реформування вищої освіти повинна передбачати побудову рівня системи управління якістю: на інституційному, регіональному та державному рівнях.

Таким чином, очікувана якість освіти формується під впливом сукупності умов та факторів, які визначають методологічні, теоретичні та практичні аспекти управління освітою.

Огляд основних проблем показує, що шлях до якісної вищої освіти лежить через її визначення стандартів, достатній ресурсній базі, високій кваліфікації персоналу, правильної структурної організації та ефективного управління. Однією з умов підвищення якості вищої освіти є посилення відповідальності університетів за результати своєї діяльності шляхом розширення демократичного принципу їх функціонування та поглиблення автономії.

Література

1. Прилипко С. М., Клімова Г. П. Якість вищої освіти України в контексті Болонського процесу // *Право та інновації*. 2014. №1–2 (5–6). С. 80–87.
2. Семенець-Орлова І. Нормативно-правове забезпечення освітніх змін в Україні. 2017. № 3. С. 91–100.
3. Семенець-Орлова І. Політика системних змін у сфері вищої освіти в Україні. *Грані*. 2019. № 22 (8). С. 47–59.
4. Попович Л. О. Загальні аспекти фінансування закладів вищої освіти. Ірпінь. 2017. 14 с.
5. Закон України “Про освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Закон України “Про вищу освіту”. URL: www.portal.rada.gov.ua.

7. Клименюк Н. В., Високос А. І. Проблема працевлаштування випускників вищих навчальних закладів. 2017. 13 с.
8. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ, 2015. С. 6
9. Бахрушин В.Є. Якість вищої освіти та сучасні підходи до його вимірювання. 2012. Т. 14. № 4. С. 7-11.
10. Паризьке комюніке. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf>

References

1. Prylypko S. M., Klimova H. P. Yakist vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu // Pravo ta innovatsii. 2014. №1–2 (5–6). S. 80–87.
2. Semenets-Orlova I. Normatyvno-pravove zabezpechennia osvitnikh zmin v Ukraini. 2017. № 3. S. 91-100.
3. Semenets-Orlova I. Polityka systemnykh zmin u sferi vyshchoi osvity v Ukraini. Hrani. 2019. № 22 (8). S. 47–59.
4. Popovych L. O. Zahalni aspekty finansuvannia zakladiv vyshchoi osvity. Irpin. 2017. 14 s.
5. Zakon Ukrainy "Pro osvitu". URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu". URL: www.portal.rada.gov.ua.
7. Klymeniuk N. V., Vysokos A. I. Problema pratsevlashtuvannia vypusknnykiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. 2017. 13 s.
8. Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG). Kyiv. 2015. S. 6
9. Bakhrushyn V.Ie. Yakist vyshchoi osvity ta suchasni pidkhody do yoho vymiriuvannia. 2012. Т. 14. № 4. S. 7-11.

10. Paryzke komiunike. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Novyny/2018/06/06/12/paris-communicenua2018.pdf>